YIL : 3 SAYI : 4 GÜZ 1997

kuram ve uygulamada

eğitim yönetimi

eğitim yönetimi teftişi planlaması ekonomisi

Bu derginin
akçalı korumacılığını
(sponsorluğunu)

pe
gem

Özel Eğitim ve Hizmetleri
Tic. Ltd. Şti. Üstlenmiştir.

Sahibi:
Mustafa DURU

Yazı İşleri Müdürü:
Nazım TURGUT

Editörler:
Prof. Dr. Aytaç AÇIKALIN, *Hacettepe Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Emin KARİP, *Gazi Üniversitesi*

Yayın Kurulu:
Prof. Dr. Ziya BURSALIOĞLU, *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Haydar TAYMAZ, *Ankara Üniversitesi*
Prof. Dr. Hüseyin BAŞAR, *Hacettepe Üniversitesi*
Doç. Dr. Servet ÖZDEMİR, *Gazi Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. İnayet PEHLİVAN, *Ankara Üniversitesi*
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ŞİŞMAN, *Osmangazi Üniversitesi*
Öğr.Gör. Dr. Kemal KÖKSAL, *Gazi Üniversitesi*

Kapak Düzenleme:
Zülfikar SAYIN

Eğitim Yönetimi
Yıl 3, Sayı 4, Güz 1997, ss.499-514

AZERBAYCAN EĞİTİM SİSTEMİ

Muammer ERGÜN

Bu çalışmada Azerbaycan Eğitim Kanunu esas alınarak "Azerbaycan Eğitim Sistemi" incelenmeye çalışılmıştır. Azerbaycan'daki uygulamalar hakkında Azerbaycan'ın Türkiye Eğitim temsilcisi Doç. Dr.İsmail İsmailov'dan ve Doktor Elmir Bayramoğlu'ndan bilgi alınmıştır.

Azerbaycan

88.600 km² yüzölçümlü olan Azerbaycan'ın güneyinde İran, kuzeyinde Rusya Federasyonu, batısında Ermenistan, güneybatısında Türkiye, kuzeybatısında ise Gürcistan vardır. 2.100.000 nüfüslu Bakü, Azerbaycan'ın başkentidir. Para birimi Manat olan Azerbaycan'da Azeri Türkçesi kullanılmaktadır. 1995 verilerine göre (Tika 1995:7) 7.486.090 nüfuslu olan Azerbaycan'da nüfusun 3.952.800'ü kentte, 3.477.900'ü kırsal kesimde yaşamaktadır. Azerbaycan'ın doğal kaynakları petrol, doğal gaz ve demirdir. Ayrıca tarımsal alanlara sahip Azerbaycan'da üzüm, pamuk, tütün, sebze ve meyve yetiştiriciliği yapılmaktadır. Azerbaycan'da 1.009.300 kişi tarımda, 429.400 kişi sanayide olmak üzere 2.727.834 kişi toplam çalışan nüfusa sahiptir. Kişi başına milli geliri 1994 yılında 168.000 Manat'dır.

30 Eylül 1991'de bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan'da 7 Haziran 1992'de yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminde Ebulfeyz Elçibey Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başına gelmiştir. 4 Haziran 1993'de gerçekleştirilen darbe ile Elçibey görevden uzaklaştırılmış yerine Meclis başkanı Haydar Aliyev getirilmiştir. 3 Ekim 1993'te yapılan seçimle de Aliyev Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Bağımsızlık Öncesi Azerbaycan'da Eğitim

28 Nisan 1920'de Kızıl Ordu tarafından işgal edilen Azerbaycan'da Sovyetler, Komünizm adına milli duygulara yer vermeyen bir eğitim sistemini yerleştirmiştir. Azerbaycan

Yüksek Sovyet'i 1 Mayıs 1925 bir kararname çıkararak Arap alfabesini kaldırarak Latin alfabesine geçilmesini sağlamıştır. 1928'de Türkiye'de Latin alfabesi kabul edilince Sovyetler Birliği bu kez Azerbaycan'da Latin alfabesini kaldırarak yerine Kril alfabesini getirmiştir (Oğan 1992:23).

Sovyet döneminde Azerbaycan'da okuma yazma bilenlerin sayısı hızla yükselmiştir. Bugün nüfusunun % 95'inin üzerinde Azerbaycan Türk'ü okuma ve yazma sorununu çözmüş durumdadır. Sovyet döneminde önce ilkokul, sonra da ortaokul zorunlu eğitim haline getirilmiştir.

Azerbaycan Eğitim Sistemine Genel Bakış

Azerbaycan eğitim sisteminin genel esaslarını, 1992 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Milli Meclis'i tarafından kabul edilen *"Tahsil Kanunu"* belirlemektedir. Altı bölümden oluşan Tahsil kanununun birinci bölümü *"Genel Maddeler"* başlığını taşımaktadır. İkinci bölümü *"Eğitim Sistemi"*, üçüncü bölümü ise*"Eğitim Sisteminin Yönetimi"oluşturmaktadır. D*ördüncü bölümde ise *"Eğitim Projesinin İştirakçileri"* başlığı altında eğitime doğrudan veya dolaylı katılanlar incelenmektedir. Beşinci bölümde *"Eğitim Finansmanı"* ile ilgili maddeler vardır. Son bölüm*"Eğitim Alanında Uluslararası İşbirliği"* başlığını taşımaktadır. Irkı, milli ve dini mensubiyeti, dili, cinsi, yaşı, sağlığı, maddi durumu, siyasi görüşü gözetilmeksizin vatandaşların eğitim hakkı tahsil kanunu ile güvence altına alınmıştır. Vatandaşların eğitim türünü, okulunu ve eğitim dilini seçme serbestliği vardır. Azerbaycan eğitimi, demokratik bir karakter taşımakta olup genel dünyevi değerler, milli zemin üzerinde öğretilmektedir. Azerbaycan'da eğitimin dayanağı anayasa, yasalar, tahsil kanunu ve uluslararası anlaşmalarıdır.

Azerbaycan Eğitim Kurumları

Azerbaycan eğitim sistemindeki okullar; ilkokula kadar terbiye (ana okulu), umum eğitim (ilkokul, ortaokul, lise), Peşe (meslek), ihtisas eğitimi, yüksek öğretim şeklinde yapılandırılmıştır.

Eğitim sisteminin basamakları tahsil kanununun 11. maddesinde şöyle belirlenmektedir:

- Okulöncesi Eğitim: Anaokulu ve Kreşler
- Umum Tahsil (Genel Eğitim): İptidai, Esas eğitim, Lise.
- Meslek İhtisas Eğitimi:Teknik ve Meslek eğitimi, Orta İhtisas eğitimi.
- Yüksekokullar:Üniversiteler,Enstitüler,Harb Okulları, Akademiler.
- Yüksek Okul Diploması Aldıktan Sonraki Eğitim: Magistaratura (Yüksek lisans), Doktoratura (Doktora).

Azerbaycan Cumhuriyeti tahsil kanununun 12. maddesi ise eğitim türlerini şöyle belirlemiştir: A-) Sadece eğitim görenler, B-) Çalışarak eğitim görenler, C-)Ailede eğitim görenler. D-) Serbest eğitim görenler.

Devlet belirli ihtisas dallarında, çalışarak eğitim görmeyi veya eksternat yoluyla sadece sınavlara girerek bir okuldan mezun olmayı yasaklamıştır (Tıp, mühendislik, vb. dallarda). Lenin Eksternat yoluyla hukukçu diploması almıştır. Eksternat, Türkiye'deki açıköğretim ile eşdeğerdir.

Eğitim Dili

Azerbaycan Cumhuriyeti Tahsil Kanunu'nun 6. maddesi eğitim dilini düzenlemektedir. Bu maddeye göre "Azerbaycan Cumhuriyeti'nin eğitim kurumlarında eğitim dili Azerbaycan Dili'dir." Ancak toplumun talebine uygun olarak devlet standartları çerçevesinde, mutlaka Azerbaycan Dili, Azerbaycan Tarihi, Azerbaycan Edebiyatı ve Azerbaycan Coğrafyası da öğretilmek şartıyla azınlık halklarının dillerinde ve Batı Dillerinde eğitim yapılabilir.

Azınlık okullarında Azerbaycan Eğitim Bakanlığının belirlediği programa ek olarak haftada ikişer saat her sınıfta kendi ana dilleri okutulmaktadır. Azınlık okullarında öğretim dili, o azınlığın konuştuğu dildir.

Okulöncesi Eğitim

Azerbaycan Tahsil Kanununun 14. maddesi okulöncesi eğitimi düzenlemektedir. Buna göre okulöncesi eğitim 1.5 yaşında

başlayıp 6 yaşına doldurana kadar ailede ve okulöncesi terbiye kurumlarında verilmektedir. Okulöncesi eğitim zorunlu değildir. Okulöncesi kurumlara çocuklar ailelerinin isteği üzerine alınırlar. Bu kurumlarda çocuklar aile ile sıkı bir işbirliği halinde yetiştirilirler. Bu kurumlar Tahsil Kanununda terbiye kurumları adıyla anılmaktadırlar. Devlet, çocukların ve bebeklerin terbiyesi ve sosyal gelişmesi için mali ve maddi yardım güvencesi vermektedir.

Okulöncesi eğitim kurumlarının amaçları şu şekildedir:

1. Çocuklara Azerbaycan Dilinin öğretilmesi.
2. Milli ve ahlaki değerlerin öğretilmesi.
3. Yetenekli öğrencilerin ortaya çıkarılması.
4. Yetenekli öğrencilerin yeteneklerine göre (jimnastik, resim, müzik, korografi, yabancı dil vb) temel eğitime başlanması.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde okulöncesi eğitim kurumları şu şekilde belirlenmiştir.

- ***Körpe Evleri:*** 1.5-2 yaş arası çocukların devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.
- ***Körpe Evleri Bahçeleri:*** 2 - 3 yaş arası çocukların devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.
- ***Çocuk Bahçeleri ve Aile Bahçeleri:*** 3 - 6 yaş arası çocukların devam ettiği okulöncesi eğitim kurumlarıdır.
- ***Okul Bahçeleri:*** Herhangi bir okulun bünyesinde açılan okulöncesi eğitim kurumlarıdır.
- ***Bahçe İnternatları:*** Ailelerin, çocuklarını yatılı olarak verdikleri okulöncesi eğitim kurumlarıdır.
- ***Çocuk Evleri:*** Öksüz, yetim ve bakıma muhtaç çocukların bakıldıkları okulöncesi eğitim kurumlarıdır.
- ***Sakat ve zihinsel özürlü çocuklar için çocuk evleri***

Azerbaycan'da 2268 okulöncesi eğitim kurumu bulunmaktadır. Bu kurumlarda 173.000 öğrenci terbiye almaktadır. Okulöncesi çağ nüfusun okullaşma oranı % 18.4'tür. Bu kurumlarda 20.000'e yakın öğretmen görev yapmaktadır (Tika 1995).

Genel Eğitim Okulları

Azerbaycan eğitim sisteminde genel eğitim okulları; İptidai Tahsil (İlkokul), Esas Tahsil (Ortaokul) ve Orta Tahsil (Lise) olmak üzere üç basamaktan oluşmaktadır.

İptidai eğitime 1 Eylül'de 6 yaşını bitirmiş olan çocuklar kabul edilir ve 14 yaşını bitirmiş olan çocuklar okuldan atılır. Ancak öksüz ve bakıma muhtaç olan çocuklar sorumlu kişi ve kurumların izni olmadan okuldan uzaklaştırılamaz. İptidai eğitimi (ilkokulu) bitirene diploma verilmez, çünkü zorunlu eğitim daha bitmemiştir.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde iptidai eğitim bağımsız okullarda verilebildiği gibi birleşik okullarda da (ilk, orta ve lise aynı binada) verilebilmektedir. TİKA'nın yayınlanmamış olan 1996 yılı Azerbaycan Ülke Raporuna göre Azerbaycan'da 496'sı bağımsız binada olmak üzere toplam 1522 iptidai mektep vardır.

Esas Tahsil (Ortaokul)

11-16 yaş grubunu kapsayan bu eğitim kademesi zorunlu eğitimin içine girmektedir. Esas tahsilde (ortaokul) eğitim süresi altı yıldır. Buradan mezun olanlara diploma veriliyor. 8.sınıfı okuyup ayrılana natamam orta diploması veriliyor.
Esas tahsilde sınıflarda öğrenci sayısı azami 20 kişidir. 40 kişiye ulaşan sınıflar ikiye bölünüp iki sınıf haline getirilmektedir. Ancak kırsal kesimlerde bu kurala uymak zorunlu değildir. Bölge eğitim müdürlüklerinin inisiyatifine bırakılmıştır.

Orta Tahsil (Lise)

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde orta tahsil 3 yıl süreli olup 1995 yılına kadar zorunlu eğitim kapsamından değildi. 1995 yılından sonra zorunlu eğitim kapsamına alınmıştır. Böylece Azerbaycan'da zorunlu eğitim süresi 11 yıla çıkarılmıştır. Orta tahsilde bir sınıfta en az 15 en çok 29 öğrenci öngörülmektedir. Sınıf mevcudu 30'a ulaştığı zaman, sınıf ikiye bölünüp yeni bir sınıf açılmaktadır.

Üniversiteler kendi bünyelerinde liseler açabilmektedirler. Bu liseler ihtisas liseleri diye anılmaktadır. Bu liselerde belli bir dalda ihtisas eğitimine ağırlık verilmektedir. Örneğin bir Pedagoji Üniversitesi kendi bünyesinde pedagoji ağırlıklı dersler veren bir lise açabilmektedir.

Orta tahsili bitiren öğrencilere olgunluk diploması ile birlikte bir yüksek öğrenime devam etme hakkı da verilmektedir (Okutan 1995:98). Genel eğitim (11yıllık süre), kanunların belirlediği süre tamamlanmadan da bitirilebilir. Başka bir değişle 11 yıllık eğitim süresi öğrencinin yeteneğine göre 9 yıl veya daha az bir sürede bitirilerek diploma alınabilir.

Azerbaycan Cumhuriyeti eğitim sisteminde lise yaşını geçmiş çalışanların lise eğitimi alabilmesi için genel eğitim müesseselerinin bünyesinde akşam ve giyabi eğitim sınıfları açılabilmektedir. Akşam sınıflarında öğrenciler derslere akşamları devam etmektedir. Giyabi eğitimde ise yılın belli zamanlarında (okula devam etmeyen yetişkinler) öğrenciler sınavlara tabi tutularak başarılı olanlara lise diploması verilmektedir.

Mesleki ve Teknik Eğitim

Mesleki ve teknik eğitime, zorunlu eğitimi bitiren sanata ilgisi olan kişiler, çeşitli üretim alanlarında meslek bilgisini arttırmak isteyenler veya mesleğini değiştirmek amacını güdenler başvurabilirler. Vatandaşların çeşitli meslekler öğrenmesi, ihtisaslarının arttırması ve yeni bir ihtisas alanına geçmesi için meslek okullarına ilave olarak kurslar da organize edilebilir. Farklı bölgelerde, o bölgenin özelliğine göre önem arz eden alanlarda meslek okulları ve meslek liseleri açılabilir. Mesleki ve teknik eğitim kuruluşlarının gündüz ve akşam türleri mevcuttur.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde iki tür meslek eğitimi veren kuruluşlar vardır. Birisi meslek liseleri (Peşe lisesi) diğeri ise meslek okullarıdır (Peşe okulları). Meslek liseleri mesleki eğitimle birlikte lise eğitimi de vermektedir. Bu okulu bitiren öğrencilere lise düzeyinde diploma verilmektedir. Zorunlu eğitimi bitirdikten sonra meslek liselerine girilebildiği gibi, liseyi bitirenler için eğitim süresi daha kısa tutulan ve sadece meslek dersleri gösterilen mesleki eğitim verilmektedir.
Meslek okullarında (Peşe okulu) herhangi bir meslek alanında öğretim yapılmakla birlikte lise diploması verilmez. İsteyen herkes meslek okuluna kayıt yaptırıp öğrenim görebilir. Bu okulu bitirenlere ustalık belgesi verilir.

Bu tür okullarda unutulmaya yüz tutmuş geleneksel sanat dallarının yaşatılması için eğitim de verilmektedir. Bu okullarda sınıf mevcudu 15 olarak belirlenmiştir. Öğrenim yaşı 16-30 yaş arasıdır.
Azerbaycan Cumhuriyeti'nde meslek eğitimi veren okulların sayısı 177'dir. 10.000'e yakın öğretmen görev yapmaktadır ve 62.000 öğrencisi bulunmaktadır (Tika 1995).

Orta İhtisas Mektebleri (Meslek Yüksek Okulları)

Bu okullar teknikum ve kolej adıyla anılan lise üstü öğretim veren kurumlardır. Orta düzeyde meslek elamanı yetiştirmeyi amaçlayan bu okullara orta tahsilden sonra gidilebildiği gibi liseden sonrada gidilebilmektedir. Orta tahsilden sonra bu okullara gidenler 4 yıl süreli, liseyi bitirdikten sonra gidenler ise 2 yıl süreli eğitim görmektedirler. Teknikum ve kolejler bağımsız okul olarak açılabildikleri gibi üniversitelere bağlı olarak bunların bünyesinde de açılabilmektedirler.

Yükseköğretim

Yükseköğretim okulları (yükseköğretim kolejleri, enstitüler, konservatuarlar, akademiler, üniversiteler) yüksek ihtisas eğitim programlarını gerçekleştiren eğitim kuruluşlarıdır.

Yükseköğretim okulları (yükseköğretim kolejleri, enstitüler, konservatuarlar, akademiler, üniversiteler) yüksek ihtisas eğitim programlarını gerçekleştiren eğitim kuruluşlarıdır.

Yükseköğretim kuruluşları uygun kadrolarının oluşmasına, maddi ve teknik imkanlarına, branşlarının özelliklerine göre bir kademeli, iki kademeli ve üç kademeli eğitim verirler. Birinci kademeyi bitirenlere bakalavr (lisans) derecesi verilir. Bakalavr derecesini almış başarılı kişiler sınavla ikinci kademe olan Magistratura (yüksek lisans) eğitimi alırlar. Magistratura derecesi ve ünvanı alanlar yine sınavla üçüncü kademe olan Doktoratura (Doktora) eğitimine geçebilirler.

Yükseköğretim kurumlarının amaçlarını şu şekilde belirlenmiştir:

- Azerbaycan Cumhuriyeti'nin gereksinim duyduğu insangücünü yetiştirmek.

- Bilimsel araştırmalar yapmak.
- Bilimsel yayınları gerçekleştirmek.
- Üniversite - sanayi işbirliği ile ülke kalkınmasına katkıda bulunmak.
- Farklı hizmetlerde görev yapan insanların hizmet içinde yetiştirilmesine katkıda bulunmak.

Azerbaycan'da yükseköğretim kurumları doğrudan tahsil nazırlığına (Eğitim Bakanlığına) bağlıdır. Azerbaycan Tahsil kanunun 19. maddesine göre Ali mektepleri (üniversiteler) dünya standartlarına uygun olarak Eğitim Bakanlığınca onaylanmış öğretim programlarını bağımsız bir şekilde uygulayabilirler.

Azerbaycan'da üniversiteye devam eden öğrenciler, üniversiteye belli bir miktar para ödemek zorundadır. Bu miktarı üniversiteler kendileri belirlemektedir. Yabancı uyruklu öğrencilerden bu para ABD doları olarak tahsil edilmektedir. Öğrenci tarafından üniversiteye ödenen paranın % 10'u rektörlük fonuna, % 10'u Cumhurbaşkanlığına, % 20'si tahsil nazırlığına (eğitim bakanlığı), % 60'ı da kayıt yapılan üniversiteye aktarılmaktadır.

Azerbaycan Cumhuriyeti'nde Ali mekteplerinde (üniversitelerde) eğitim, Ayan (gündüz) eğitim, akşam eğitimi ve gıyabi eğitimden oluşur. Üniversiteler genellikle Bakü'de toplanmıştır. Bakü Devlet Üniversitesi hariç, üniversiteler belli uzmanlık alanlarına göre kurularak ilgili olduğu uzmanlık alanın adı ile anılırlar (Okutan, 1995: 101).

Güzel Sanat Eğitimi

Azerbaycan eğitim sisteminin içinde ince sanat adı verilen güzel sanatlar eğitimi ayrı bir yer işgal etmektedir. Güzel sanatlar eğitimi mecburi olmamak kaydıyla iptidai eğitimle birlikte başlamaktadır. Öğrenci ilkokula giderken aynı zamanda isterse sanat eğitimi veren okullara da devam edebilmektedir. Sanat eğitimi veren okullarda öğrencinin öğretmeni ile baş başa çalışma imkanı bulunmaktadır. Okulların fiziki yapısı ve donatımı her türlü çalışmanın gerçekleşmesine olanak sağlayacak özellikleri taşımaktadır. Bu

tür okullar 9 yıl eğitim vermektedir. Yetenekli öğrenciler daha sonra bu okulların bir üst kademesi olan ve lise eğitimi yerine geçen okullarda eğitim alabilmektedir. Ağırlıklı sanat eğitimi verilen bu tip okullardan (temayül mektebleri) mezun olan öğrenciler konservatuar veya güzel sanatlar üniversitelerine devam edebilmektedir.

Azerbaycan Eğitim Sisteminin Yönetimi

Azerbaycan eğitim sistemi halen SSCB'nin izlerini taşımaktadır. Eğitim yönetiminin sınırları tahsil kanunun üçüncü bölümünde çizilmiştir. Eğitim yönetimi yerel yönetimlerin de etkin olduğu merkezi bir yönetim anlayışı ise sürdürülmektedir. Eğitim yönetiminin yasal dayanakları tahsil kanunun 29. maddesinde şöyle belirtilmektedir:

- Anayasa
- Tahsil kanunu (eğitim kanunu)
- Esasname (tüzük)
- Nizamname (yönetmelik)
- Uluslararası anlaşmalar

Anayasa ve tahsil kanunu yeni Cumhuriyet'le birlikte çıkarılarak milli mecliste kabul edilen metinlerdir. Ülkedeki tüm eğitim kurumları bu metinlerle belirlenen amaçlar doğrultusunda faaliyet göstermek zorundadır. Esasnameler çerçevesinde her okul kendi nizamnamesini hazırlayıp bölge eğitim müdürlüğünün onayını alarak eğitim bakanlığına bildirir.

Azerbaycan Eğitim Bakanlığı

Azerbaycan Eğitim Bakanlığı, eğitim sisteminin yönetilmesinde merkezi bir rol oynayan bir organdır. Eğitim alanında devlet politikasının oluşturulmasına katkıda bulunur. Kanun taslakları, hazırlayarak milli meclise sunar ve kanunlaşmasını sağlar. Çıkarılan kanunların uygulanmasını temin eder. Eğitim sistemi içinde informasyonu sağlar. Eğitimin dünya standartlarında olabilmesi için Eğitim Bakanlığı bünyesi içerisinde *"Devlet Yüksek Ekspert Komisyonu"* oluşturulur. Bu komisyon eğitim bakanı kadar yetkilidir. Eğitim alanında en yüksek ihtisaslı uzmanlardan oluşturulur (Tahsil kanunu madde 7, 31).

Azerbaycan Eğitim Bakanlığında çeşitli komisyonlar oluşturularak belirli zamanlarda uzmanlık kadrolarında çalışan kişilerin yeterliliklerini denetler.

Azerbaycan Eğitim Bakanlığı eğitim planları, programları, ders kitabları, araç ve gereçleri, metodik materyallerin hazırlanması ve basılmasını organize eder, eğitim kurumlarına informasyon desteği vererek dünyadaki gelişmeleri kurumlara ulaştırır.

Bölge Eğitim Müdürlükleri

Eğitim Bakanlığının bölge temsilcisidir. Eğitim Bakanlığına bağlı olarak görev yapar. Bakanlık, bölgelerde eğitim faaliyetlerini sürdürebilmek için bölge (il) eğitim müdürlükleri açar. Bölge eğitim müdürlüklerinin görevleri; devletin eğitim politikasının illerde uygulamak ve eğitim kurumlarının tahsil kanununa uygun olarak çalışmalarını sağlamaktır. Bölge eğitim müdürlükleri, bölgesel eğitim ihtiyaçları konusunda bakanlığa bilgi verir, öğretmenlerin yeterliliğini kontrol eder.

Bölgesel Devlet İdare Organları

Devletin eğitim politikasının uygulanmasını sağlarlar. bu organların görevleri şunlardır:

- Bölgenin bütçe hesabından hangi eğitim kurumuna ne kadar bütçe ayrılacağını tespit eder.
- O bölgedeki eğitim kurumlarının bütçesinin toplanmasını ve hesaplanmasını yapar.
- Bölge özelliğini, perspektiflerini (gelecekteki durumu) tespit edip eğitimin gelişmesi ve yönlendirilmesiyle ilgili tedbirler alır.
- Eğitim görevlilerinin sosyal haklarını teminat altına alır.
- Gönüllü bağışlardan oluşan paralarla bir eğitim fonu oluşturur.
- Bölgedeki eğitim kuruluşlarının idari işlerini (yeni okul açımı, tamiratı, teçhizatı, düzenlenmesi, alım satımı v.b.) yürütür.
- Yaşı küçük öksüz çocukların devlet güvencesi altında bakıma alınmasını sağlar.
- Okullar arası koordinasyonu sağlar.
- Gerektiğinde köyde yaşayan öğrencilerin okullarına ücretsiz taşınmasını sağlar.

Yeni okul açılması veya okul kapatılması için bakanlığa öneride bulunur.

Bölgesel Devlet İdare Organları, okul ve eğitim müesseselerinin dahili yönetimine karışamazlar (Tahsil kanunu madde 33).

Eğitim Kurumlarının Özünü İdare Organları

Bu organlar *"Konferans"* ve *"Şura"* diye anılmaktadır. Okul yönetiminde en yüksek organ konferanstır. Konferans, okulda görev yapan öğretmenlerden, velilerden ve orta tahsilde öğrenim gören öğrencilerden seçilen kişilerden oluşur ve okul yönetimine çeşitli önerilerde bulunur. Okullarda konferansın yanında bir de mektep şurası oluşturulur. Mektep şuralarının görevleri; okullarda eğitim ve öğretim hizmetlerini geliştirerek daha etkin hale getirmektedir. Mektep şurası öğretmenlerin meslekteki gelişmelerini sağlamak için pedagoji şurası oluşturur.

Mektep şurası ve konferanslar okul, ilçe, bölge ve ülke çapında ayrı ayrı oluşturulurlar (Tahsil kanunu madde 34). Bu şuraların ve konferansların yanında bakanlık bünyesinde oluşturulan ve bütün bu mektep şuraları ve konferansların başı olan ayrıca bakana öneriler götürebilen Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Şurası vardır. Bu şurada görevli olan kişiler görevlerine seçim yoluyla gelmektedirler.

Okulların Özünü İdaresi

Okulların kendi kendilerini idare etmesinde serbesiyet tanınmıştır. Okullar kendi kendilerini idare ederken Anayasa, tahsil kanunu esasname ve nizamnamelere bağlı kalarak şu görevleri yerine getirir:

- Kendi işlerini bağımsız olarak planlayabilmek.
- Eğitim, terbiye, bilimsel araştırmalar, metodik ve mali işler, ekonomik ve ticari konularda kendi başlarına karar vermek (Şayet varsa okulun arazisinin ekimi, okul üretim yapabilme kapasitesinde ise dışarıya siparişle iş yapmak vb.).
- Okul, devlet ve kurumların siparişlerini göz önünde bulundurarak öğrenci alımına karar vermek.

- Bunun sonucunda kadro yetersiz kalırsa öğretmen ve eğitimci alımına karar vermek.
- Diğer devletlerden öğrenci alımına karar vermek
- Mali , iaşe ve sağlık işlerini kontrol etmesi..

Okul Yöneticileri

Okul yönetiminin özünde nizamname vardır. Nizamnameler mektep şurası tarafından oluşturularak kabul edilir. Bölge eğitim müdürlüğü ve eğitim bakanlığının onayı alındıktan sonra yürürlüğe girer. Nizamnamesi bölge eğitim müdürlüğü ve Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmamış bir okul hukuki sayılmaz.

Okulları müdür, direktör, rektör veya başkan yönetir. Okulu yöneten kişi o okulun nizamnamesi gereğince beş yıl süreli olarak mektep şurası tarafından seçilir. Bir okul yöneticisi en fazla 2 defa üst üste seçilebilir. Yetersiz bulunan okul yöneticisinin görevden alınması için mektep şurası bölge eğitim müdürlüğüne ve bakanlığa öneride bulunur.

Askeri ve polis okullarının başkanları (yöneticileri) atama yoluyla göreve gelip, görevlerinden ayrılırlar.

Eğitim Faaliyetine Katılanlar

Azerbaycan eğitim sisteminde eğitim faaliyetine katılanlar dört ana başlık altında toplanmıştır.

1.Eğitilenler: Çocuklar, Öğrenciler, Şakirtler (öğretime yeni başlayanlar), Bakalavr (Üniversite öğrencileri), Kursaltlar (Kurs gören öğrenciler), Müdavimler (Mezuniyet aşamasına gelen öğrenciler), Stajerler (staj yapan öğrenciler), Ardinatörler (Araştırma görevlileri), Magistırlar (Yüksek Lisans Öğrencileri), Doktorantlar (Doktora Öğrenciler)

2.Eğitenler: Kreş bakıcıları, Terbiyeciler, Öğretmenler, Öğretim fonksiyonlu magistırlar, Psikologlar, Sosyologlar, Emek talimi ustaları, Metodistler, Bilimsel Araştırmacılar Mühendis ve teknik çalışanlar, Öğretim faaliyetine yardımcı

olan görevliler Kütüphaneciler, Pedagojik yayınların çalışanları.

3.Veliler veya onların vekilleri

4.Eğitim faaliyetine katılan kurum, teşkilat, şirket, cemiyet, dernek ve birliklerin temsilcileri

Öğretmenler

Azerbaycan'da öğretmenler Pedagoji Üniversitesinin çeşitli branşlarından mezun olarak göreve başlarlar. Öğretmenler tek kaynaktan yetiştirilirler (Okutan, 1996: 103). Bir kişinin iptidai hariç (ilkokulu), herhangi bir okulda öğretmen olabilmesi için muhakkak pedagoji üniversitesinden mezun olması gerekir. Okul öncesi ve iptidai (ilkokul) öğretmenleri zorunlu eğitimden sonra meslek lisesi eğitimi alarak göreve başlayabilirler. Bu öğretmenler üniversite mezunu değildir.

Öğretmenler pedagoji üniversitesinden mezun olduktan sonra Eğitim Bakanlığı tarafından tayin ile atamaları yapılır. Öğretmenlerin belli bir süre mecburi hizmet yapma zorunluluğu vardır. mecburi hizmet süresi dolan öğretmen isterse ve gitmek istediği bölgede boş kadro varsa başka bir bölgeye tayin çıkartabilir. Bakü'de çalışan bir öğretmen diğer bölgelerde çok kolay iş bulabildiği halde köy ve ilçelerde çalışan bir öğretmenin büyük bir kente gelip çalışması mümkündür fakat boş kadro bulması çok zordur.

Öğretmenlerin her beş yılda bir dört aylık bir hizmetiçi eğitimden geçme zorunluluğu vardır. Hizmetiçi eğitimler bölgesel devlet idare organlarınca düzenlenir. Hizmetiçi eğitimler üniversitelerle işbirliği ile gerçekleştirilir.

Aralıksız on sene öğretmenlik yapan bir kimse kanunlar gereği, isterse bir seneye kadar maaşını da alarak yaratıcılık iznine ayrılabilir. Ailede bir öğretmen varsa o ailenin oturduğu evin kirası, elektrik, su, ısınma giderleri devlet tarafından ödenir. Bir öğretmenin haftada gireceği ders saati 12 saatten fazla olamaz. Bunu 8 saati maaş karşılığı 4 saati ise ücret karşılığı derstir. Bir öğretmenin görevinin özelliğinden dolayı sağlığı zarar görüyorsa maaşının % 15-20'sinden az olmamak kaydıyla ek ödenek verilir. Öğretmenler toplu taşım araçlarından ücretsiz yararlanmaktadırlar.

KAYNAKÇA

Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Nazırlığı (1992). ***Genel Eğitim Okulları İçin Öğretim Planı.*** Bakü.

_____. (1992). ***Azerbaycan Cumhuriyeti Tahsil Kanunu.*** Bakü.

Bayramoğlu, Emir. (1996). ***Mülakat Yoluyla Elde Edilen Bilgiler.*** Ankara.

İsmailov, İsmail. ***25 Mart 1996 günü Antalya'da Yapılan Konuşma Metni***, Görüşme.

Oğan, Sinan (1992). ***Azerbaycan İktisadi Dünyası.*** Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul.

Okutan, Mehmet (1996) "Azerbaycan Eğitim Sistemi". ***Eğitim Yönetimi.*** II, 1 Pegem Ankara.

TİKA. (1995). ***Azerbaycan Ülke Raporu.*** T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk işbirliği ve Kalkınma Ajansı, Ankara 1995.

_____. ***Yayınlamamış 1996 yılı Azerbaycan Ülke Raporu.***

Yazar

Araştırma Görevlisi Muammer ERGÜN, Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümünde görev yapmaktadır.

EK 1
İlkokullar İçin Ders Planı Sınıflara Göre Haftalık Ders Saati

	3 Yıllık İptidai		4 Yıllık İptidai				
Dersler	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**1. Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**
1- Azerbaycan Dili	12	11	10	9	10	10	10
2 - Rus Dili	2	3	4	-	2	3	3
3 - Matematik	6	6	6	4	5	5	5
4 - Çevre ile Tanışıklık	-	-	-	1	1	-	-
5 - Tabiatşinaslık	-	1	1	-	-	1	1
6 - Resim	1	1	1	1	1	1	1
7 - Müzik	1	1	1	1	1	1	1
8 - Beden	2	2	2	2	2	2	2
9 - El işi	2	2	2	2	2	2	2
Toplam	26	27	27	20	24	25	25

EK 2
Ortaokullar ve Liseler İçin Ders Planı
Sınıflara Göre Haftalık Ders Saati

	ORTAOKUL (ESAS MEKTEP)				LİSE		
Dersler	**5. Sınıf**	**6. Sınıf**	**7. Sınıf**	**8. Sınıf**	**9. Sınıf**	**10. Sınıf**	**11. Sınıf**
1- Azerbaycan Dili	5	4	4	3	2	-	-
2 - Rus Dili	3	3	3	2	2	2	2
3 - Matematik	5	5	5	5	5	4	3
4 - Edebiyat	3	2	2	2	3	4	3
5 - Tabiatşinaslık	1	-	-	-	-	-	-
6 - Tarih	-	½	2/4	2	2	0/1	1
7 - Azerbaycan Tarihi	2	1	1	1	1	1	2
8 - İnsan ve Toplum	-	-	-	1	1	-	-
9 - Coğrafya	-	2	3	3	3	2/1	-
10 - Biyoloji	-	2	2	2	2	1	1/2
11 - Fizik	-	-	2	2	3	4/3	1
12 – Kimya	-	-	-	3	2	2	2
13 – Teknik Resim	-	-	1	1	-	-	-
14 – Yabancı Dil	4	3	3	2	2	2	2
15 – Resim	1	1	1	-	-	-	-
16 – Müzik	1	1	1	1	-	-	-
17 - Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	2	2
18 - El İşi ve Mesl.Eğt.	2	2	2	2	2	2	2
Toplam	29	29	33.5	34	32		

EK 3.
Azerbaycan Cumhuriyeti Eğitim Sisteminin Örgüt Şeması

